

НАПРЯМ 7. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОПТИМІЗАЦІЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Булукув О. Ю.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри криміналістики

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Оптимізація тактичних рішень при розслідуванні злочинів є невід'ємною частиною процесу оптимізації слідчої діяльності. У зв'язку з цим, важливим моментом у дослідженні є розгляд оптимізації розвитку даного процесу в історичному аспекті.

Проблема вдосконалення слідчої діяльності, її оптимізація завжди були об'єктом уваги вчених, які здійснюють теоретичні дослідження в даній області, і державних органів, на які покладена функція розкриття і розслідування злочинів. Перші спроби оптимізації слідчої діяльності пов'язані із формуванням різних структурних підрозділів правоохоронних органів та організації їх роботи.

Так, 19 грудня 1945 року у складі науково-технічного відділу Головного управління міліції НКВС СРСР згідно з наказом № 001529 був створений Науково-дослідний інститут криміналістики. Основними завданнями інституту були: впровадження науково-технічних засобів у діяльності міліції, розробка нових і вдосконалення наявних методів і засобів виявлення і дослідження речових доказів, а також виробництво повторних і найбільш складних експертиз для органів внутрішніх справ [8, с. 31]. Діяльність даного інституту переслідувала мету – підвищення ефективності розслідування злочинів.

Наступним кроком, спрямованим на поліпшення організації розслідування, було введення так званої «дільничної системи». Генеральним прокурором СРСР 28 липня 1949 р. був виданий наказ № 131 «Про введення дільничної системи роботи слідчих», згідно з яким за кожним із слідчих була закріплена певна дільниця району або міста (ці дільниці відповідали територіям відділень міліції). Дільнична система підвищувала самостійність слі-

дчого та його відповідальність за розслідування кримінальних справ, а також попередження злочинів на закріпленій території, сприяючи поліпшенню всієї його роботи. При цьому, слідчий працював разом із органами дізнання та оперативно-розшуковою службою органів внутрішніх справ, що перебували на його дільниці, що, в свою чергу, сприяло більш швидкому розкриттю злочинів, а також їх повному, об'єктивному і всебічному розслідуванню [12]. Введення дільничної системи» мало за мету – оптимізацію слідчої роботи і підвищення її профілактичної ролі. Слід відзначити позитивний внесок «дільничної системи» у подальше вдосконалення організації слідчої діяльності, впровадження її наукових основ.

У 1949 році з метою здійснення наукових розробок у напрямку вдосконалення розслідування, був створений Науково-дослідний інститут криміналістики при Прокуратурі СРСР. У 1963 році інститут був перетворений у Всесоюзний інститут із вивчення причин і розробки заходів попередження злочинності при Прокуратурі СРСР. Змістом діяльності інституту стало вивчення окремих видів злочинів і розробка рекомендацій, спрямованих на оптимізацію процесу їх розкриття та розслідування [9].

Істотним внеском у оптимізацію слідчої діяльності стали роботи вчених Інституту з наукової організації праці (НОП), як адаптації наукових положень оптимізації праці у слідчу діяльність. Не всі положення НОП знайшли свій розвиток і застосування, але окремі з них, такі як: організація розслідування, взаємодія слідчих та оперативно-розшукових органів, організація робочого місця слідчого та інші, – були успішно застосовані [10].

Паралельно з проведенням теоретичних і практичних досліджень, метою яких було подальше вдосконалення слідчої діяльності, у 1950 році зазначений Інститут починає випуск журналу «Слідча практика». У журнал включаються статті вчених і практичних працівників за напрямками, пов'язаними з попередженням злочинів, дослідженням слідів на місці злочину і аналізом дій суб'єктів злочину, дослідженням принципів, мотивів і особливостей підготовки та вчинення злочинів, дослідженням прийомів і методів, які застосовуються у процесі досудового слідства і судового розгляду, дослідженням суб'єктивної характеристики особи злочинця, дослідженням об'єктивних умов, що сприяють і протидіють вчиненню злочину і т. п. – тобто все те, що охоплюється поняттям «слідча практика». Головною метою названого журналу було впровадження у практичну діяльність слідчих передового досвіду розслідування найбільш складних злочинів, навчальна роль яких також мала величезне практичне значення для формування окремих напрямків у теорії криміналістики – тактики і методики розслідування окремих видів злочинів. Теоретичний рівень цих публікацій був поз-

начений тим, що у статтях розкривалися нові підходи до проблем розслідування. До останніх були віднесені: а) формування версій розслідування та проблеми планування; б) ситуаційний підхід в методиці розслідування; в) дослідження мікрометодик у загальній методиці розслідування злочинів; г) систематизація слідчих дій у розслідуванні окремих категорій злочинів і т. п., – що стало передумовою наукових рекомендацій, пов'язаних з методикою розслідування злочинів. Таким чином, журнал «Слідча практика» своїм змістом сприяв процесу, спрямованому на оптимізацію слідчої діяльності.

Важливою подією, яка визначила новий етап діяльності по оптимізації розслідування злочинів та підвищенню ефективності досудового слідства, став початок функціонування з 1 жовтня 1966 року Інституту удосконалення слідчих працівників органів прокуратури та охорони громадського порядку СРСР у м. Ленінграді [4, с. 305]. Перепідготовка слідчих здійснювалася за спеціальною програмою, яка передбачала поглиблені знання в області тактики і методики розслідування окремих видів злочинів. Впровадження у слідчу діяльність нових знань сприяло оптимізації діяльності слідчих.

З метою підвищення ефективності роботи прокуратури 22 липня 1947 р. був виданий наказ Генерального прокурора СРСР № 797 «Про організацію Московських, Ленінградських та Харківських однорічних юридичних курсів підготовки міських прокурорів» та організовано Харківські однорічні юридичні курси Прокуратури СРСР, які згодом отримали статус Інституту [11, с. 83]. Для читання лекцій працівникам прокуратури з найбільш складних проблем криміналістики запрошувалися викладачі вищих юридичних навчальних закладів, які також проводили практичні заняття з таких актуальних напрямків, як: планування розслідування, побудова версій, рефлексивне мислення при допиті, психологія допиту та ін.

Вдосконаленню слідчої діяльності сприяли теоретичні розробки, що належать до 50-60 рр. ХХ століття і які пов'язані з іменами таких вчених, як: А. І. Вінберг, Р. С. Белкін, В. П. Колмаков [6], Л. Є. Ароцкер [1], О. Н. Колісниченко [5], В. О. Коновалова [7] та ін. У підготовлених ними докторських дисертаціях обґрунтовувалися деякі рекомендації, як щодо організації розслідування злочинів в цілому, так і щодо проведення окремих слідчих дій, що сприяло впровадженню в практичну діяльність правоохоронних органів нових наукових підходів з розкриття і розслідування злочинів. Велика частина з названих вчених є представниками української школи криміналістики, що свідчить про внесення значного внеску в розробку теоретичних положень науки і впровадження в практику розслідування розроблених рекомендацій, саме представниками названої школи.

Прагнення до вдосконалення слідчої роботи викликало до життя проведення наукових конференцій і теоретичних дискусій щодо впровадження психологічних рекомендацій в такі слідчі дії, як: слідчий експеримент, перевірка показань на місці та пред'явлення для впізнання. З метою розширення одержуваної доказової інформації вченими обґрунтовувалася необхідність доповнення кримінального процесуального кодексу відповідними статтями.

Прийняття в Україні нового кримінального процесуального кодексу (2013р.) багато в чому змінило підходи в розслідуванні злочинів, що викликало багато спірних питань. Однак прагнення до оптимізації слідчої роботи триває, знаходячи свої нові аспекти в теоретичних дослідженнях такого роду, як дослідження: а) проблем криміналістичних методик [3]; б) ситуаційного підходу у розслідуванні; в) теоретичних аспектів тактичних операцій [13]; г) тактичних рішень у розслідуванні злочинів [2] та ін. У зазначених дослідженнях були розглянуті психологічні і логічні структури щодо вирішення тактичних завдань розслідування, як розділу криміналістики (тактики і методики проведення окремих слідчих дій). Новітні розробки вчених-криміналістів знаходять свою апробацію у кримінальному судочинстві при здійсненні розслідування вчинених злочинів.

Названі етапи оптимізації слідчої діяльності визначають лише окремі факти, які свідчать про актуальність питання щодо підвищення ефективності розслідування злочинів у різні періоди розвитку нашої держави.

Література:

1. Ароцкер Л. Е. Криминалистические методы в судебном разбирательстве уголовных дел: дис. ... д-ра юрид. наук / Л. Е. Ароцкер. – 1965.
2. Булулуков О. Ю. Тактические решения в криминалистике: основы классификации / О. Ю. Булулуков // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць. Вип. 14 / ред. кол. М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л. М. Головченко та ін. – Харків : Право, 2014. – С. 64–71.
3. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія / В. А. Журавель. – Харків : Апостіль, 2012. – 304 с.
4. Звягинцев А. Руденко Генеральный прокурор СССР / А. Звягинцев. – Москва : ОЛМА Медиа Групп, 2012. – 528 с.
5. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: дис. ... д-ра юрид. наук, 12.00.09 / А. Н. Колесниченко. – Харьков, 1967. – 666 с.

6. Колмаков В. П. Криминалистические методы расследования и предупреждения преступлений против жизни : дис. ... д-ра юрид. наук / В. П. Колмаков. – Харьков, 1962.

7. Коновалова В. Е. Теоретические проблемы следственной тактики (познавательная функция логики и психологии в следственной деятельности) : дис ... д-ра. юрид. наук./ В. Е. Коновалова. – Харьков, 1966.

8. Криминалистика : учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. – Москва : НОРМА – ИНФРА-М, 1999. – 990 с.

9. Лоер В. Криминалистика : учебник / В. Лоер. [Электронный ресурс] : Режим доступа : <http://coollib.com/b/316005>.

10. Михайлов, Научная организация труда следователя / А. И. Михайлов, Л. А. Соя-Серко, А. Б. Соловьев. – Москва : Юрид. лит., 1974. – 168 с.

11. Національна академія прокуратури України : ювілейне видання. – Київ : Нац. акад. пр-ри України, 2012. – 103 с.

12. Фролов В.В. Из истории прокуратуры Порховского района первого послевоенного десятилетия (Свидетельствуют документы) // История и археология. 2015. № 4 [Электронный ресурс]. URL: <http://history.spauka.ru/2015/04/2093>

13. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія / В. М. Шевчук – Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2013. – 440 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Городовенко В. В., д.ю.н., доцент, заслужений юрист України, голова Апеляційного суду Запорізької області; **Прудивус О. В.**, к.ю.н., доцент, голова Запорізького окружного адміністративного суду; **Монаснюк А. О.**, д.ю.н., професор, заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Класичного приватного університету; **Огаренко В. М.**, д. н. з держ. упр., професор, ректор Класичного приватного університету; **Денисова Т. А.**, д.ю.н., професор, заслужений юрист України, директор Інституту права імені Володимира Станіса Класичного приватного університету; **Лукашевич В. Г.**, д.ю.н., професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Класичного приватного університету; **Єрмоленко Д. О.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Класичного приватного університету; **Киян В. Я.**, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Класичного приватного університету; **Рябчинська О. П.**, д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінального права Класичного приватного університету; **Покатасва О. В.**, д.ю.н., професор, перший проректор Класичного приватного університету; **Пальченкова В. М.**, д.ю.н., професор, завідувач кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Класичного приватного університету; **Апаров А. М.**, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Класичного приватного університету; **Мазурик Р. В.**, к.ю.н., голова Запорізької місцевої прокуратури № 2; **Даценко О. В.**, к.ю.н., адвокат, член Ради адвокатів Запорізької області.

Сучасна наукова дискусія: питання юриспруденції: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21-22 жовтня 2016 р. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. – 152 с.

ISBN 978-966-916-164-2

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на всеукраїнську науково-практичну конференцію «Сучасна наукова дискусія: питання юриспруденції», яка відбулася на базі Класичного приватного університету 21-22 жовтня 2016 р.

УДК 34(063)

ББК 67.0я43